

PLANTENWERKGROEP

IVN-Oisterwijk --- NMC-Schijndel

Plant van de maand juli 2019

ivn natuur
educatie
Oisterwijk

Echte koekoeksbloem

Algemeen

Wetensch. naam	Silene flos-cuculi (L.) Greuter & Burdet
Familie	Caryophyllaceae/Anjerfamilie
Geslacht	Silene/Silene
Soort	Echte koekoeksbloem
Hoogte	30 – 90 cm.
Plantvorm	Kruid
Plant	Eénhuizig
Wortels	Hoofd- met bijwortels
Stengel	Opgaand
Bladstand	Tegenoverstaand en kruiswijs
Bladvorm	Spatel-, lijnvormig
Bladkleur	Groen
Bladrand	Gaaf
Bloeiperiode	Mei - augustus
Bloeiwijze	Bijscherm
Bloemkleur	Rozerood
Bloementype	Tweeslachtig
Kelkbladen	5
Kroonbladen	5
Meeldraden	Veel
Stijlen	5
Stempels	5
Vruchtbeginsel	Bovenstandig
Vrucht	Doosvrucht
Leefvorm	Overblijvend
Groeiplaats	Nat grasland

Foto 1. Echte koekoeksbloem

Afb. 2. Juli

Inleiding

Afb. 3. Detail. Water. Op zoek naar de Echte koekoeksbloem ?

In de afbeelding voor de maand juli* komt opnieuw het boerenlandwerk naar voren (afb.2 en 3), ook de vrouwen scheren kennelijk schapen. Rond het water bij de (ophaal)brug zouden we de Echte koekoeksbloem kunnen verwachten, niet op de miniatuur, wel in werkelijkheid op deze natte, weideachtige Middeleeuwse plaats. Het miniatuur van toen, evenals de Echte koekoeksbloem van nu stemt gemakkelijk tot blijdschap.

Naamgeving

Silene. *Silene* staat in verband met de bosgod Silenus. Hij is de vader van de Silenen. Het is een figuur die al dan niet dronken met een dikke buik op een ezel wordt afgebeeld. De kelk van sommige soorten vormen die dikke buik.

Silene kan ook afgeleid zijn van het Griekse sialon dat speeksel betekent. Vele soorten zijn kleverig, vandaar. *Flos-cuculi*. Hierin herkennen we *Flos*/bloem en *cuculi*/Koekoek.

Echte. Van de Koekoeksbloemen zal dit dan wel de echte moeten zijn.

Foto 4. Wortelstelsel

Koekoeksbloem.

-De planten bloeien als de Koekoek terug is. Luister en kijk tegelijk als je in het veld bent.

-In het schuim dat je in de bladoksels geregeld tegenkomt leeft de Schuimcicade. Dat schuim wordt koekoeksspog/koekoeksspuug genoemd en ook dan ligt de naam Koekoeksbloem voor de hand.

In het Fries, Frans, Duits en Engels heet de plant achtereenvolgens: Kranenblom, Fleur de coucou, Kuckucks-lichtnelke en Ragged Robin.

Naast *Silene flos-cuculi* kun je als naam voor de plant van de maand ook *Lynchnis flos-cuculi* tegenkomen. Dat vraagt opnieuw naar een naamsverklaring.

Lynchnis. Luchnos is Grieks en betekent lamp/licht/kandelelaar. De heldere rozerode bloemkleur geeft de aanwijzing naar *Lynchnis*. Ook de lampenpit van de gedroogde plant laat licht over de naamsverklaring schijnen.

Plaatsing

Heukels plaatst de plant in de Anjerfamilie, verder in het geslacht *Silene* en de soort Echte koekoeksbloem. In het geslacht *Silene* worden verder nog veertien andere planten genoemd, daarvan hebben er nog drie 'koekoeksbloem' in hun naam nl. Dag-, Avond- en Nachtkoekoeksbloem.

Beschrijving

Levensvorm. Echte Koekoeksbloem is overblijvend en valt bij de indeling van Raunkiaer onder de Hemikryptofyten, dat betekent dat de plant de winterknoppen onder of iets op de grond heeft.

Wortels. De plant heeft een hoofdwortel met bijwortels (foto 4) .

Stengels. Er zijn behaarde, vertakte opgaande stengels (foto 1). Ze zijn niet kleverig onder de knopen. Vergelijk andere koekoeksbloemen eens op dit punt.

Bladeren. De bladstand is tegenoverstaand terwijl het volgende/vorige tweetal een halve slag gedraaid staat. Zo'n bladstand kunnen we kruisgewijs noemen (foto 5). De bladrand van de twee soorten bladeren is gaaf. Eerst de *rozetbladeren*, die zijn vaak naar paars aangelopen. In 'winterstand' kunnen we de Echte koekoeksbloem hier aan herkennen. Ze zijn spatelvormig, vaak gewimperd en gesteeld. Dan de *stengelbladeren*, die zijn groen. Ze zijn langwerpig met spitse top en ongesteeld. Deze bladeren zijn tot tien centimeter lang.

Bloemen. De gaffelvormig vertakte bloeiwijze kun je zonder meer 'sierlijk' noemen. We kunnen spreken van een bijscherm (foto 6). Zoemen we in op de rozerode bloemen dan ontdekken we een roodachtige kelk met tien nerven en vijf tanden (foto 7.) die de vergroeide kelk sierren. De vijf kroonbladen zijn in een aantal slippen verdeeld. De bloem is tweeslachtig met veel (tien) meeldraden en vijf stijlen (foto 8).

Vruchten. Het vruchtbeginsel is bovenstandig. De doosvrucht (foto 9) is ongesteeld en bevat slechts één hok, geen tussenschotten. De vruchtdoos opent zich met vijf tanden die niet terugbuigen. De zaden zijn lang kiemkrachtig.

Foto 5. Bladstand

Foto 6. Bloeiwijze

Foto 7. Bloem - kelk

Foto 8. Bloem - kroon

Verspreiding. De plant zal zich door uitstrooiend zaad verspreiden; wind, dier en mens helpen daarbij een 'handje'.

Groeiplaats

De Echte koekoeksbloem vinden we op zonnige/licht beschaduwde plaatsen in een natte omgeving. In de natte hooilanden was de Echte koekoeksbloem een veel voorkomende plant (afb.10). Door de verlaging van de waterstand en het (overvloedig) (kunst)mesten van de weilanden is deze prachtige plant op vele plaatsen verdwenen. Zien we de boeiende bloei, dan zullen we al snel in een nat natuurgebied zijn.

Organismen op de plant

-De larve van de Schuimcicade (*Philaenus spumarius*) zuigt plantenvocht uit de oksels van de Koekoeksbloem. De larve produceert slijm met veel luchtbelletjes. Het zo gevormde schuim geeft het diertje bescherming. (foto 9)

Gebruik – Folklore

- Van Koekoeksbloemen kun je kransen vlechten. Middeleeuws feestgebruik.
- Koekoekspog/Koekoeksspuug zou op de Koekoeksbloem terecht komen. Had men de verborgen larve in de schuimmassa nog niet ontdekt ?

Tot slot

Niet zo verwonderlijk dat de Echte koekoeksbloem ons verblijdt. Zoek maar eens een bloemetje dat zijn vijf kelkbladen in twintig meest ongelijke slippen laat wapperen in de wind. De ontelbare 'vlaggetjes' sieren het weiland. Zo'n aanblik kun je moeilijk arm noemen, hoewel het hooiland nat en schraal dient te zijn voor deze plant. Tot in de herfst kunnen we van nabloeïende planten van de maand juli genieten.

Nog een opdrachtje in die herfst ? Let eens op de doosvruchten van de verschillende koekoeksbloemen. Bij de Dagkoekoeksbloem heb je dan altijd een vrouwelijke plant te pakken. Deze is in tegenstelling tot de Echte koekoeksbloem tweehuizig.

Opm. Witte varianten (foto 11) komen soms voor, Zou Cees die Echte (witte) koekoeksbloem gefotografeerd hebben ?

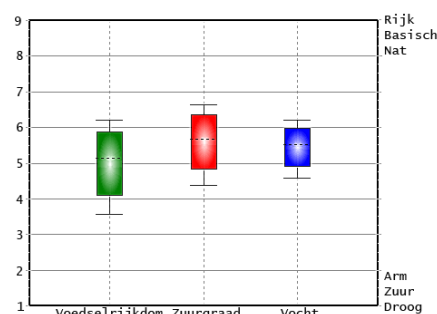
Tekst : Gerard te Dorsthorst

Afb.foto's: GtD(1,4,5,6,7,8); Belles Heures du Duc de Berry(2,3); Flora van Nederland-Wilde planten en hun omgeving online(9,10); Cees van de Wouw†(11).

1. Echte koekoeksbloem	Eriskay	16 juni	2014
2. Juli	Gebr. van Limburg	15 ^e eeuw	
3. Detail van afb.2			
4. Wortelstelsel	Schijndel	20 mei	2019
5. Bladstand	Schijndel	20 mei	2019
6. Bloeiwijze	Oirschot	8 juni	2015
7. Bloem - kelk	Schijndel	20 mei	2019
8. Bloem - kroon	Schijndel	20 mei	2019
9. Vruchtdoos	Flora van Nederland - Wilde planten en hun omgeving online		
10. Ecologische param.	Flora van Nederland - Wilde planten en hun omgeving online		
11. Witte bloem cicade			2009

Foto 9. Vruchtdoos

Afb.10. Ecologische parameters

Foto 11. Witte bloem | Cicade

*Prachtige handschrift uit begin 15e eeuw. *Les Très Riches Heures du duc de Berry* – *De Zeer Rijke Uren van de hertog van Berry*. Foto: Door Limbourg brothers - R-G Ojéda/RMN, Publiek domein, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=108560>